

පත්‍රිකා මාලාව
අංක 4

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම
සහ

ජාල අලෙවිකරණ වැඩසටහන් මගින් ඇතිකරන අන්තරායකර බලපෑම්

ජාල අලෙවිකරණ යෝජනා ක්‍රම ලෙස පෙනී සිටිමින් ශ්‍රී ලංකාවෙන් සහභාගිවන්නන් විශාල සංඛ්‍යාවක් ආකර්ශනය කරගෙන සිටි පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමවල ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳව හඳුනාගැනීමට මෑත අතීතයේ දී ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුවට හැකිවී තිබේ. මෙවැනි යෝජනා ක්‍රම මගින් ආර්ථිකය හා සහභාගිවන්නන් මත ඇතිකළ හැකි අනතුරුදායක තත්ත්වය හඳුනාගත් ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් එම යෝජනා ක්‍රමවල ව්‍යාප්තිය වැළැක්වීම සඳහා කඩිනම් පියවර ගන්නා ලදී. මෙහිලා මෙවැනි යෝජනා ක්‍රම ශ්‍රී ලංකාවෙහි නීති විරෝධී ඒවා ලෙස සැලකීමට නීතිමය සංශෝධන ඇතිකරන ලද අතර පිරමිඩාකාර යෝජනා ක්‍රම පිළිබඳව මහජනතාවට අවබෝධයක් ලබාදීම සඳහා දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩපිළිවෙළක් ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. එම වැඩපිළිවෙළෙහි කොටසක් ලෙස ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව විසින් නිකුත් කරනු ලබන මෙම පත්‍රිකාව මගින් විවිධ පිරමිඩ ක්‍රමවල ස්වරූප, ඒවා මගින් ඇතිකරන හානිකර ප්‍රතිඵල හා පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම හඳුනාගැනීමට හේතුවාවන් සපයනු ලබයි.

ශ්‍රී ලංකා මහ බැංකුව

2006 මැයි

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම සහ ජාල අලෙවිකරණ වැඩසටහන් මගින් ඇතිකරන අන්තරායකර බලපෑම්

වැඩ වෙනසකින් තොරව ඉක්මනින් ම ධනවත් වීමේ යෝජනා ක්‍රමයකට සම්බන්ධ වන්නැයි කියමින් කවුරුන් හෝ කවද හෝ ඔබට සමීප වුවා ද ?

පරිස්සම්වන්න, මෙය ශ්‍රී ලංකාව තුළ නීති විරෝධී පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක් විය හැක.

ඔබට ඔබේ මුදල් නැතිවෙනවා පමණක් නොව චෝදනාවලට ලක්වීමට සහ සිර දඬුවම් විඳීමට පවා සිදුවිය හැක.

“දිගු කාලීන වේදනා ජනිත කරමින්, මූල්‍ය විනාශයන්ට අමතරව පුද්ගලික හා සමාජ ව්‍යසනයන්ට හේතු වෙමින් වඩ වඩාත් ප්‍රබල අයුරෙන් පැතිරෙන නිසාත්, වටහාගැනීමට අපහසු, කලාතුරකින් අධ්‍යයනය කෙරෙන සහ විවිධ නම්වලින් හැඳින්වෙන මේවා තවදුරටත් විනාශකාරී විය හැකි බැවින්” ඇමෙරිකා එක්සත් ජනපදයේ පිරමිඩ ඇලර්ට් (Pyramid Alert) සංවිධානය විසින් පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම මූල්‍ය සුනාමියක් ලෙස හඳුන්වා ඇත.

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක් යනු කුමක් ද ?

යම් යෝජනා ක්‍රමයක් යටතේ කිසියම් පුද්ගලයකු එම යෝජනා ක්‍රමයට වෙනත් අය බඳවාගැනීමේ හිමිකම ලබාගැනීම සඳහා ගෙවීමක් කර ඒ සඳහා ආදායමක් ලබාගන්නා ක්‍රමයක් පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක් ලෙස අර්ථ දැක්වෙයි. අලුතෙන් බඳවාගනු ලැබූ අය ද තවදුරටත් වෙනත් අය බඳවා ගැනීමේ අයිතිය ලබාගැනීම සඳහා ගෙවීමක් කරන අතර අලුතෙන් අය බඳවාගැනීම වෙනුවෙන් ආදායම් ලබති. කල්ගත්ම නවකයින් විශාල ස්ථර වලින් යෝජනා ක්‍රමයට හඳුන්වා දීමත් සමග සහභාගිවන්නන්ගේ රාශිගත ධුරාවලිය පිරමිඩයක් ලෙස නිර්මාණය වීම නිසා මෙවැනි යෝජනා ක්‍රමයකට පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක් යැයි කියනු ලබයි. පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක සුවිශේෂ ලක්ෂණය වන්නේ එකිනෙක මට්ටමේ දී නවක සහභාගිවන්නන් ලෙස යෝජනා ක්‍රමයට ඇදී එන සහභාගිවන්නන්ගේ සංඛ්‍යාව ගුණෝත්තර ශ්‍රේණියක ආකාරයෙන් වේගයෙන් වැඩිවීමයි. පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයෙහි පහළ මට්ටමේ සිටින සහභාගිවන්නන් විශාල පිරිසකට තමන් යෝජනා ක්‍රමයට යෙදූ මුදල් පහත විස්තර කර ඇති ආකාරයෙන් නොවැළැක්විය හැකි ලෙස අහිමි වෙනු අපට දැකිය හැක. පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම සැලසුම් සහගත පාරිභෝගික වංචා ලෙස සලකනු ලබන්නේ එම නිසයි.

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමවලට එරෙහිව බලපවත්නා නීති

ආර්ථිකය මත ඇතිකළ හැකි අනතුරුදයක තත්ත්වය හේතුවෙන් පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම ශ්‍රී ලංකාවෙහි තහනම් කොට ඇත. පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමවල ක්‍රියාකාරීත්වය වළක්වනු වස් 1988 අංක 30 දරන බැංකු පනත පහත සඳහන් නියමයන් අඩංගු වන පරිදි සංශෝධනය කොට ඇත.

“සහභාගිවන්නන් උපයන ප්‍රතිලාභ

අ. සහභාගිවන්නන් සංඛ්‍යාව වැඩිවීම

ආ. යෝජනා ක්‍රමයට සහභාගිවන්නන් විසින් ගෙවා ඇති දයක මුදල් වැඩිවීම මත,

ප්‍රධාන වශයෙන් තීරණය වන්නා වූ යෝජනා ක්‍රමයක් කිසිම තැනැත්තෙකු විසින් කෙලින් ම හෝ අන් ආකාරයකින් ආරම්භ කිරීම, අර්ථය කිරීම, ප්‍රවර්ධනය කිරීම, ප්‍රචාරය කිරීම, පැවැත්වීම, මුදල් සැපයීම, කළමනාකරණය කිරීම හෝ විධාන කිරීම නොකළ යුතුයි”

බැංකු පනතෙහි එන ඉහත සඳහන් විධි විධාන කඩ කරන ඕනෑම තැනැත්තෙක් වරදකරුවකු වන අතර, එවිට බරපතල වැඩ ඇතිව හෝ නැතිව අවුරුදු තුනකට නොවැඩි සිර දඬුවමකට හෝ රුපියල් මිලියන එකක් නොඉක්මවන දඩයකට හෝ එම සිර දඬුවම සහ දඩය යන දඬුවම් දෙකට ම හෝ යටත් විය යුතු ය. වරද සිදු කරන ලද්දේ සිතා මතාම හෝ දැන දැනම නැතහොත් එම ක්‍රියාව මගින් වෙනත් යම් තැනැත්තෙකුට අලාභයක් හෝ හානියක් සිදුවන බව දැන දැනම වන අවස්ථාවක ඔහු අවුරුදු තුනකට නො අඩු සහ අවුරුදු පහකට නො වැඩි කාලයක් සඳහා බරපතල වැඩ ඇතිව බන්ධනාගාර ගත කිරීමකට සහ රුපියල් මිලියන දෙකක් හෝ එම යෝජනා ක්‍රමයේ සහභාගිවන්නන්ගෙන් ලබාගත් බවට හෙළිවුන හෝ හෙළිකරන ලද එකතු වූ මුදලේ දෙගුණයක වටිනාකමින් යුත් ශ්‍රී ලංකා මුදල් යන දෙකෙන් වඩා වැඩි මුදලට සමාන දඩයකට ද ඔහු යටත් විය යුතුය.

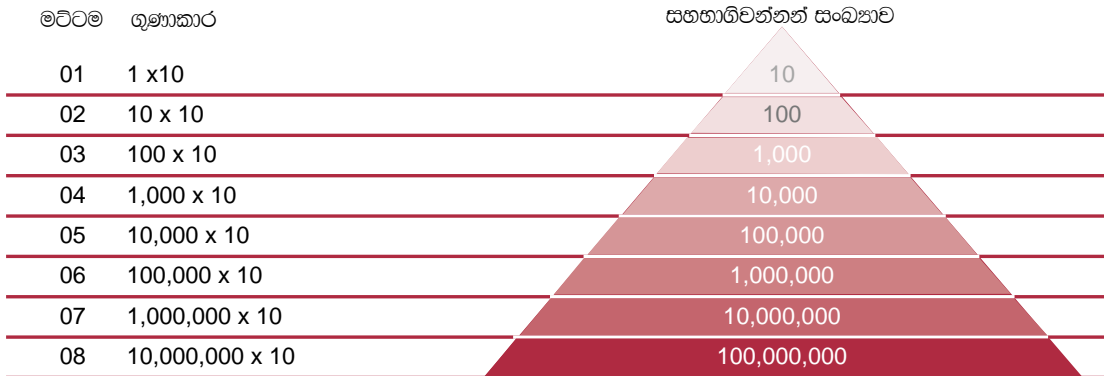
බැංකු පනතෙහි එන ඉහත විධි විධාන කඩකිරීම 2006 අංක 5 දරන මුදල් විශුද්ධිකරණය වැළැක්වීමේ පනත හා 2006 අංක 6 දරන මූල්‍ය ගනුදෙනු වාර්තාකිරීමේ පනත යටතේ ද “නීති විරෝධී කටයුත්තක්” ලෙස අර්ථ දක්වා ඇත. එබැවින් පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම ප්‍රවර්ධනය කිරීම මගින් උපයාගන්නා කවර හෝ මුදලක් මුදල් විශුද්ධිකරණය සඳහා හෝ ත්‍රස්තවාදී කටයුතු සඳහා යොදාගන්නා විටෙක පවරාගැනීමට සහ අහිමි කිරීමට යටත් වේ.

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම වර්ග

මූලික වශයෙන් ශුන්‍ය පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමය හා නිෂ්පාදනයක් මත පදනම් වූ පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමය වශයෙන් පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම දෙකකි. ශුන්‍ය පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයේ දී නිෂ්පාදනයක් ඉදිරිපත් නොකරයි. නිෂ්පාදනයක් මත පදනම් වූ පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයේ දී අධි මිලකට මිල කරන ලද නිෂ්පාදනයක් මිලදී ගැනීම මගින්

1. නිෂ්පාදනයක් අලෙවිකිරීමට අයිතිය සහ
2. වෙනත් අය වැඩසටහනට සම්බන්ධ කර ගැනීම මගින් ප්‍රතිලාභයක් ලැබීමට අයිතියක් ලැබෙන අතර බොහෝවිට මේවා බහු ස්ථර හෝ ජාල අලෙවිකරණ ක්‍රම ලෙස ක්‍රියාත්මක වේ. එම නිසා නිෂ්පාදනය, පිරමිඩ ක්‍රමයේ යටා ස්වරූපය සැලවීම සඳහා යොදාගන්නා මුසාවකි. නිෂ්පාදනය මිලදී ගන්නන් සැබෑ

01 වන රූප සටහන - ශුන්‍ය පිරිමිබ ක්‍රම

ගනුදෙනුකරුවන් නොවේ. සත්‍ය වශයෙන්ම ඔවුන් අලෙවිකරුවන්ය. ඔවුහු වෙනත් අය බඳවා ගනු ලබන අතර ඔවුන්ට ද තවදුරටත් වෙනත් අය යෝජනා ක්‍රමයට බඳවාගැනීමේ හිමිකම ලැබේ. දැනට බහුලව ක්‍රියාත්මකවනු ලබන පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම වන්නේ බහු ස්ථර හෝ ජාල අලෙවිකරණ ක්‍රම ලෙස පෙනීසිටින පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමයි.

පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම ප්‍රවර්ධනය කරනු ලබන්නේ කෙසේද ?

දැනුම අඩු සහ මූල්‍ය දුෂ්කරතාවයෙන් පෙළෙන පුද්ගලයන් ඉලක්ක කරමින්, මුදල්වලට ඔවුන්ගේ ඇති අධික තෘෂ්ණාව හා පහසුවෙන් රචවා පොළඹවා ගත හැකි බව දැඩිමනා කරගනිමින් පිරිමිබ ක්‍රම ජනප්‍රිය කරවීමට සංවිධායකවරු ක්‍රියාකරති. වැඩි වෙහෙසකින් තොරව ඉක්මනින් ධනවත් වීමට හැකිය යන විශ්වාසය ඇති කර වංචනිකව ඔවුන් රචවනු ලබයි.

සාමාජිකයන් කුඩා සංඛ්‍යාවක් යෝජනා ක්‍රමය තුළට බඳවාගැනීම හැරුණු කොට වෙනත් කිසිවක් සිදු නොකොට විශාල මුදල් ප්‍රමාණයක් උපයා ගත හැකි බව කියමින් සහභාගිවන්නන් පොළඹවා ගනු ලබයි.

ඇතැම් අවස්ථාවල සහභාගිවන්නන් මුදල් සොයාගන්නා තෙක් ඔවුන් වෙනුවෙන් ප්‍රවර්ධකයෝ මුදලින් දයක වෙති. තම යෝජනා ක්‍රමයට සම්භාවනීය, කීර්තිමත් පිළිගැනීමක් ඇතිබව මහජනයාට ජ්‍යෙෂ්ඨවනුව ස් ප්‍රවර්ධකයෝ ලෝ පහළ පුද්ගලයින්ගේ සහ සංවිධානවල නම් යොදගනිති. යෝජනා ක්‍රමය වෙත ජනතාව ඇදගැනීම සඳහා ප්‍රවර්ධකයෝ /සහභාගිවන්නෝ අතිප්‍රේරණ සමුළු පවත්වති. ඇතැම් විට යෝජනා ක්‍රමය තුළින් ඇතැමුන් දිනාගත් යස ඉසුරු, පෙන්වීමට සුඛෝපභෝගී යාන වාහන සහ / හෝ සුවිසල් මන්දිර සමග ගත් ඔවුන්ගේ ජායාරූප සම්මන්ත්‍රණවල දී ප්‍රදර්ශනය කරමින් ඉක්මනින් ධනවත්වීමට ආශා කරන පුද්ගලයින් මේ යෝජනා ක්‍රම තුළට අද්දවා ගැනීමට කටයුතු කරති.

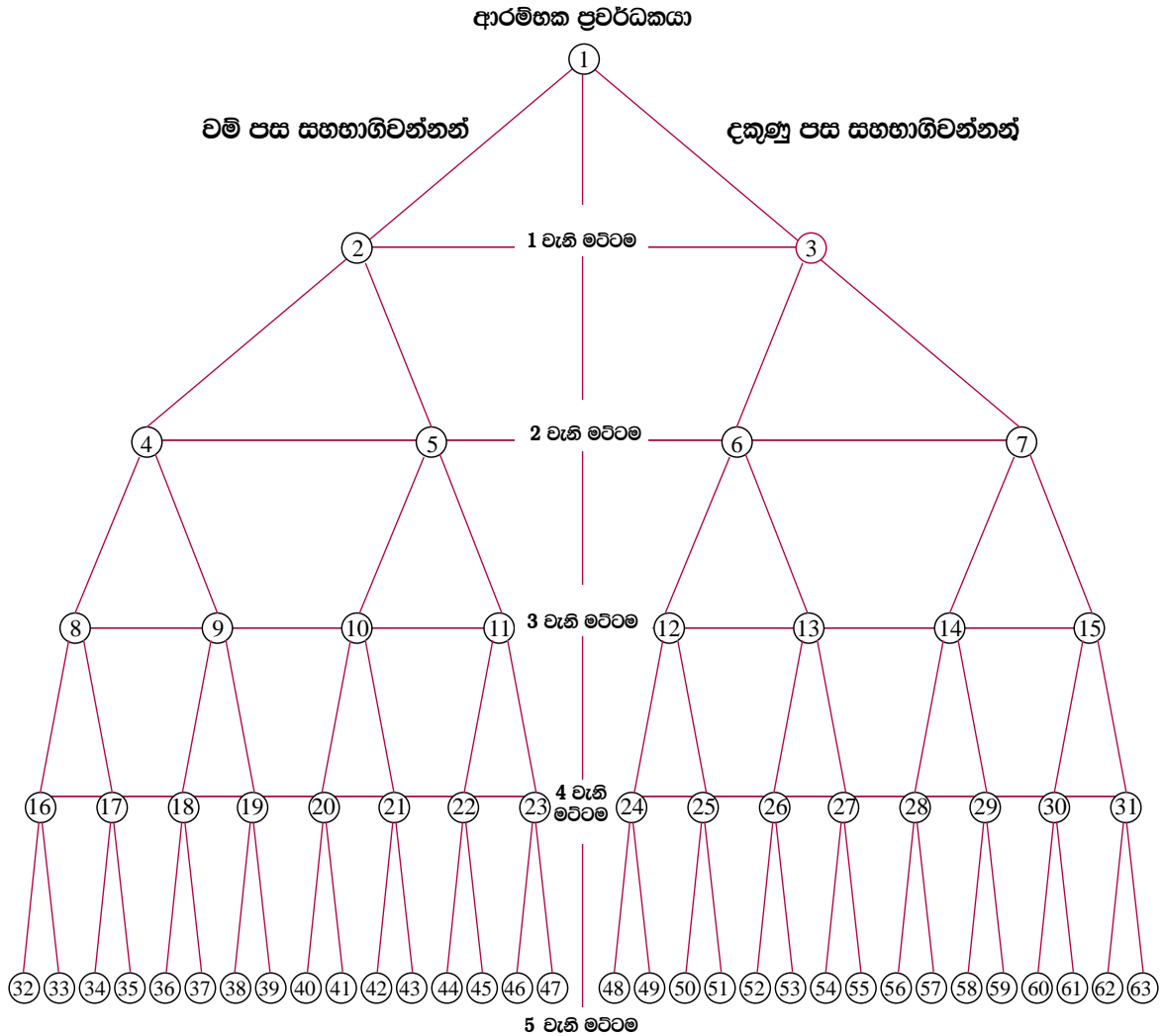
පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම ක්‍රියාත්මක කිරීම

උද 01. ශුන්‍ය පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම

පුද්ගලයෙක් (ප්‍රවර්ධකයෙක්) පළමු මට්ටමේ දී තවත් පුද්ගලයින් 10 දෙනෙකු සහභාගි කරගෙන ඒ එකිනෙක පුද්ගලයා විසින් ඔහුට රුපියල් 100 බැගින් එවන ආකාරයේ යෝජනා ක්‍රමයක් ආරම්භ කරයි. මෙම පුද්ගලයන් 10 දෙනා තවත් පුද්ගලයින් 100 දෙනෙකු (එක් අයකු 10 දෙනා බැගින්) බඳවා ගනු ලබයි. මේ ක්‍රියාදාමය මේ ආකාරයෙන් අඛණ්ඩව සිදුවීම සඳහා අලුතින් සහභාගිවන්නන් ද තවත් 10 දෙනෙකු බැගින් බඳවාගනිමින් රුපියල් 100 බැගින් ප්‍රවර්ධකයාට එවිය යුතුයි. එක්තරා මට්ටමකදී ප්‍රවර්ධකයා යෝජනා ක්‍රමය තුළින් ඉවත්වන අතර ඔහුට තව දුරටත් ගෙවීමක් නොකෙරේ. දැන් 1 වන මට්ටමේ සිටින සහභාගිවන්නන් 10 දෙනා පිරිමිබයෙහි ඉහළට පිවිසෙන අතර (01 රූප සටහන බලන්න) පසු මට්ටම් වල සිටින සියලු ම සහභාගිවන්නන් විසින් 1 වන මට්ටමේ සිටින 10 දෙනා යෝජනා ක්‍රමයෙන් ඉවත්වන තෙක් රුපියල් 100 බැගින් වන තම ගෙවීම් ඔවුන්ට කළ යුතුයි. ඊට පසු 2 වන මට්ටමේ සිටින 100 දෙනා පිරිමිබයෙහි ඉහළට ප්‍රවේශවන අතර ක්‍රියාවලිය මේ ආකාරයෙන් අඛණ්ඩව සිදුවේ. 6 වන මට්ටමට ප්‍රවේශ වූ විට ආරම්භක ප්‍රවර්ධකයා යෝජනා ක්‍රමයෙන් ඉවත් වේ යැයි සිතුවහොත් ඔහුට කරන මුළු ගෙවීම් පහත පෙන්වන පරිදි රුපියල් 111,111,000 ක් වනු ඇත.

1 වන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන්ගෙන් ඔහු එකතු කරගන්නා මුදල	රු. 1,000
2 වන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන්ගෙන් ඔහු එකතු කරගන්නා මුදල	රු. 10,000
3 වන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන්ගෙන් ඔහු එකතු කරගන්නා මුදල	රු. 100,000
4 වන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන්ගෙන් ඔහු එකතු කරගන්නා මුදල	රු. 1,000,000
5 වන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන්ගෙන් ඔහු එකතු කරගන්නා මුදල	රු. 10,000,000
6 වන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන්ගෙන් ඔහු එකතු කරගන්නා මුදල	රු. 100,000,000
එකතු කරගන්නා මුළු මුදල	රු. 111,111,000

02 වන රූප සටහන - බහු ස්ථර අලෙවිකරණ/ ජාල අලෙවිකරණ පිරිමිඩ යෝජනා ක්‍රම

○ වෘත්තය තුළ සංඛ්‍යාවෙන් දැක්වෙනුයේ අදාළ මට්ටම වන විට යෝජනා ක්‍රමයට සම්බන්ධ වී ඇති පුද්ගලයන් සංඛ්‍යාවයි.

කෙසේ වෙතත් 6 වන මට්ටමේ දී සහභාගිවන්නන් සංඛ්‍යාව මිලියනයක් වන බව 01 රූපසටහනින් අපට පැහැදිලි වේ. යෝජනා ක්‍රමය අඛණ්ඩව ක්‍රියාත්මකවීමට 6 වන මට්ටමේ දී තවදුරටත් මිලියන දහයක සහභාගිවන්නන් සංඛ්‍යාවක් බඳවා ගැනීමට සිදුවේ. මිලියන විස්සකට අඩු ජනගහනයක් සිටින ශ්‍රී ලංකාවේ මෙය විය හැකියැයි සිතීම අසීරුය. කෙසේ වෙතත් 7 වන මට්ටමේ මිලියන දහයක සහභාගිවන්නන්ට 8 වන මට්ටමට ළඟාවීමට මිලියන සියයක් සහභාගිවන්නන් ශ්‍රී ලංකාව තුළින් බඳවාගැනීම කිසියේත් කළ නොහැකිකි. සත්‍ය තත්ත්වය නම් 10 වන මට්ටමෙන් ජනාට යෝජනා ක්‍රමය පවත්වාගෙන යාමට ලෝක ජනගහනය ද ප්‍රමාණවත් නොවේ. **එමනිසා පිරිමිඩයෙහි බිඳ වැටීම සහ එහි පතුලේ සිටින සුවිශාල සංඛ්‍යාවක් වූ සහභාගිවන්නන්ගේ මුදල් අභිමිච්ච වැළැක්විය නොහැකිය.**

දැ 02 : නිෂ්පාදන පදනම් කරගත් පිරිමිඩ යෝජනා ක්‍රම

පිරිමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක් හඳුන්වාදෙන සමාගමක් රුපියල් 50,000 ක අධි මිලකට මිල කළ නිෂ්පාදනයක් විකුණායි. ගැනුම්කරුවෝ තවත් ගැනුම්කරුවන් බඳවාගැනීම මගින් කොමිස් ඉපැයීමට සුදුසුකම් ලබති. මෙම ගැනුම්කරුවෝ ද තවදුරටත් ගැනුම්කරුවන් බඳවාගැනීම මගින් කොමිස් මුදල් ඉපැයීමට සුදුසුකම් ලබති. කෙසේ වෙතත් රුපියල් 10,000 ක 1 වැනි කොමිස් මුදල සහභාගිවන්නෙකුට ලබාගත හැකි වන්නේ ධුරාවලියේ ඔහුට පහළ සහභාගිවන්නන් සංඛ්‍යාව අවම වශයෙන් 10 ක් වූ විට සහ 02 වන රූප සටහනේ දැක්වෙන පරිදි සහභාගිවන්නන් පෙළගැස්වූ විට ඔහුගේ වම් පස සහභාගිවන්නන් සංඛ්‍යාව 5 දෙනෙකු හා දකුණු පස සහභාගිවන්නන් සංඛ්‍යාව 5 දෙනෙකු

විශේෂ සටහන 1 පොත්සි යෝජනා ක්‍රම

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයේ අංග ලක්ෂණවලට සමාන වෙනත් මූල්‍ය වංචා විදියකි පොත්සි ක්‍රමය මෙම නම යොදා ඇත්තේ 1919 - 1920 කාලයේ වාල්ස් පොත්සි නැමැත්තා මෙවැනි ක්‍රමයක් දියත් කළ පසුවය. මෙහිදී මධ්‍යගත සමාගමක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ ආකර්ශනීය ප්‍රතිලාභයක් ලබාදෙන ඵලදායී ආයෝජනයන්හි මුදල් යොදවන බවට පවසමින් ගනුදෙනුකරුවන්ගෙන් වංචනිකව අරමුදල් රැස්කරයි. සත්‍ය වශයෙන්ම සිදුවන්නේ පසුව සම්බන්ධ

වූ ආයෝජකයන්ගේ අරමුදල් යොදාගෙන කලින් ආයෝජකයන්ට පොරොන්දු වූ ගෙවීම් සිදුකිරීමයි. අරමුදල් ගලාප්ම නැවැත්වීම වැළැක්විය නොහැකි වූ විට යෝජනා ක්‍රමය බිඳ වැටෙයි. පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයේ මෙන් නොව පොත්සි ක්‍රමයේ දී සහභාගිවන්නන් තමන් සම්බන්ධ වන යෝජනා ක්‍රමයේ සහභාගිය කවරාකාරයේ එකක්ද යන්න නොදනී.

චුවහොත් පමණි. පසුව යෝජනා ක්‍රමයට ඇතුළුවන්නන් ද තවත් 10 දෙනෙකු (එනම් දකුණු පසට 5 දෙනෙකු හා වම් පසට 5 දෙනෙකු ලෙස) මෙසේ බඳවාගත් කළ කොමිස් මුදල් උපයයි. මෙසේ දකුණු පසින් හා වම් පසින් 5 දෙනෙකු බැගින් සිටින සේ පහළ මට්ටම්වල දී නව සහභාගිවන්නන් 10 දෙනෙකු බැගින් බඳවාගනු ලබන සෑම අවස්ථාවක ම ධුරාවලියේ ඉහළ සිටින්නන්ට තවදුරටත් කොමිස් මුදල් හිමිවේ.

02 වන රූපසටහනේ දැක්වෙන ලෙසට, දැන් ධුරාවලිය “තුලින ද්විගුණ” ආකාරයෙන් අඛණ්ඩව පැතිරේ යැයි උපකල්පනය කරමු. මෙසේ යෝජනා ක්‍රමය 5 වන මට්ටම දක්වා වර්ධනය වනවිට 63 දෙනෙකු ඊට ඇතුළත්ව සිටිනු ඇත. නිෂ්පාදනයක් රුපියල් 50,000 ක් ය යන පදනම මත 5 වන මට්ටමේ දී සමාගමේ මුළු අලෙවිය රුපියල් 3,150,000 (රුපියල් 50,000 X 63) කි. මෙම ක්‍රියාවලියේ දී සමාගම විසින් අවස්ථා 17 ක දී පුද්ගලයින් 07 දෙනෙකුට (ආරම්භක ප්‍රචර්ධකයාට කොමිස් 07 වතාවක්ද පළවන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන් එකිනෙකාට කොමිස් 03 වතාවක් ද 2 වන මට්ටමේ සහභාගිවන්නන්ට කොමිස් 1 වතාවක් ද වශයෙන්) කොමිස් මුදල් ගෙවනු ඇත. ඒ අනුව මුළු කොමිස් මුදල රුපියල් 17,000 ක් (මුළු විකුණුම්වලින් සියයට 5.4 ක් පමණි) වනු ඇත. එමෙන්ම මෙම මට්ටම වන විට කොමිස් උපයා හිඬවන්නේ සහභාගිවන්නන් මුළු සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 11 ක් පමණි. ඒ අනුව සහභාගිවන්නන් මුළු සංඛ්‍යාවෙන් කොමිස් මුදල් උපයන්නේ ඉතා සුළු කොටසක් පමණක් බව පැහැදිලිවේ. එමනිසා සැබැවින් ම මෙ මගින් වාසි ලබන්නේ යෝජනා ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක කරන සමාගමයි. පිරමිඩයෙහි පතුලේ සිටින සහභාගිවන්නන් විශාල පිරිසක් යෝජනා ක්‍රමයෙහි නොවැළැක්විය හැකි බිඳවැටීමත් සමග පාඩු ලබන්නන් බවට පත්වන අතර ඔවුන්ට අධි මිලකට මිල කරනු ලැබූ භාණ්ඩයක් පමණක් ඉතිරි වනු ඇත.

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම ලොතරැයි ක්‍රමවලට වඩා වෙනස් ද ?

ඔව්, මන්ද , සහභාගිවන්නන් සෑම අයෙකුටම දිනීමේ අවස්ථා සමානව හිමිවන්නේ නැති නිසාය. පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක එහි

සංවිධායකයා සෑම අවස්ථාවක ම ජයග්‍රාහී මට්ටමක සිටී. පසුව ඊට සහභාගිවන විශාල බහුතරයක් සෑම විටම පාඩු ලබන්නෝය.

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම බිඳ වැටෙන්නේ මන්ද ?

▲ සහභාගිවන්නන්ගේ සංඛ්‍යාව සීමිත වීම.

ඉහත විස්තර කළ ආකාරයට පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම රඳා පවතින්නේ ගුණෝත්තර ශ්‍රේණියක ආකාරයෙන් සහභාගිවන්නන්ගේ සංඛ්‍යාව වර්ධනය වීම මතයි. එනම් පුද්ගලයන් “n” සංඛ්‍යාවක් බඳවාගත් පුද්ගලයෙක් ගතහොත් ඔහු බඳවාගත් ඒ එකිනෙක පුද්ගලයන් ද තවත් පුද්ගලයන් “n” සංඛ්‍යාවක් මෙසේ බඳවාගැනීමෙන් සහභාගිවන්නන්ගේ සංඛ්‍යාව “n” ගුණයෙන් ඉහළ යයි. “n” සංඛ්‍යාව ඉතා කුඩා එකක් වුවත් කුඩා පියවර කිහිපයක් ගිය පසු සාපේක්ෂ වශයෙන් සහභාගිවන අයගේ සංඛ්‍යාව ඉතා විශාල ලෙස ඉහළ යයි.

01 වන රූප සටහනේ දැක්වෙන පරිදි පුද්ගලයන් 10 දෙනෙකු බඳවාගත යුතු නම් පියවර 7 ක් තුළදී මිලියන 10 ක ඊට බැඳේ. ශ්‍රී ලංකාව වැනි ජනගහනයක් සහිත රටක මෙවැනි පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයකට වැඩි කලක් පැවතීමේ හැකියාවක් නොමැත. මේ අවස්ථාවේ පිරමිඩය බිඳ වැටෙන අතර ඊට සහභාගි වූ බහුතරයකට තම මුදල් අහිමිවේ.

▲ අලුතෙන් ධනය උත්පාදනය කිරීමක් සිදුනොවන අතර යම් සහභාගිවන්නකු ලබන එක ම ධනය වන්නේ වෙනත් සහභාගිවන්නන්ට අහිමි වන ධනයයි.

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක් තුළ අලුතින් ධනය උත්පාදනය වීමක් සිදුනොවේ. එය සහභාගිවන්නන් තම මුදල් කළු පෙට්ටියකට දැමීම හා සමානය යෙදු මුදල් බෙදාහැරීමේ දී ඇතැම් පුද්ගලයන්ට තමන් යෙදු මුදලට වඩා වැඩි මුදලක් ලැබීමට නම් අතිවාර්ගයෙන්ම පුද්ගලයන් කොටසකට තමන් යෙදු මුදල් අහිමි විය යුතුය. එම නිසා සුළු පිරිසකට වාසි ලැබීමට බහුතරයක් පාඩු විඳිය යුතුවේ.

පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම අඩන්තිය පවතින්නේ මන්ද ?

▲ ඊට හොඳුරු වුවෝ ලැජ්ජාව නිසා නිහඬව සිටී.

තමන් වංචාවකට හසුවීමේ ලැජ්ජාව නිසා මුදල් අහිමි වූ පුද්ගලයෝ සත්‍ය හෙළිදරව් නොකරති. මීට හොඳුරු වුවෝ බොහෝවිට පාඩු විඳින්නන් ලෙස තමන්ටම දෙස් පවරා ගනිති.

▲ භ්‍රමණික ද්වාර කණ්ඩායම්

පාඩු ලැබුවන් ඉවත්ව යද්දී නව සාමාජිකයන් විසින් ජ්‍යෙෂ්ඨ සාමාජිකයන් සමග පිරිමිබයෙහි පහළ ස්ථර භ්‍රමණික ද්වාර කණ්ඩායම් බවට පත්වේ.

▲ දැඩි පෙළඹවීම සහ දැඩි බලපෑම

ප්‍රවර්ධකයෝ නිරතුරුව ම රජයේ නිලධාරීන් දැඩි ලෙස පොළඹවන අතර දේශපාලන පක්ෂ සඳහා නිරතුරුවම අනුග්‍රහ දක්වමින් ඔවුන්ගේ හොඳ හිත දිනාගනිති.

▲ ප්‍රවර්ධකයන් විසින් කරනු ලබන රැවටීම්

ප්‍රවර්ධකයෝ යෝජනා ක්‍රමයට සහභාගිවන්නන්ට කරනු ලබන ගෙවීම්වල සාමාන්‍ය මට්ටම් කිසිවක් හෙළිදරව් නොකරන අතර පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමයෙන් වඩා උපයාගත් අනුප්‍රාප්තියක් වූ ගනුදෙනුකරුවන් (සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රවර්ධකයන්ම) කෙරෙහි පමණක් අවධානය යොමු කොට ඔවුන් ඉස්මතු කර පෙන්වති.

▲ යෝජනා ක්‍රමයෙහි සංකීර්ණතාව

ප්‍රවර්ධකයෝ සාමාන්‍ය පුද්ගලයන්ට සත්‍ය ස්වභාවය වටහා ගැනීමට අපහසුවන සේ හිතාමතාම යෝජනා ක්‍රමයට හා ඊට සම්බන්ධ නීතිරීති සඳහා සංකීර්ණ බවක් හඳුන්වා දෙති.

පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම මගින් සිදුව ඇති අලාභ හානි

▲ පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම සැලසුම් කර ඇති ආකාරය අනුව, එවැනි ක්‍රමයක නොවැළැක්විය හැකි බිඳවැටීමක් සමග ඊට සම්බන්ධ වන විශාල පිරිසකට (සාමාන්‍යයෙන් 90%-99%) පාඩු විඳීමට සිදුවේ. මෙවැනි යෝජනා ක්‍රමවල බිඳ වැටීම සමාජ නොසන්සුන්තාවයට හා ප්‍රවණ්ඩත්වයට මං පාද ඇත. විශාල පරිමාණයෙන් පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමයක් රටක ක්‍රියාත්මක වීමෙන් ඇතිවිය හැකි අහිතකර ප්‍රතිඵල වලට උදහරණයකි, 02 වන විශේෂ සටහනෙහි දැක්වෙන ඇල්බේනියානු අත්දැකීම.

▲ හිත මිතුරන් හා ඥාතීන් යෝජනා ක්‍රමයට බඳවාගැනීමට සිදුවන බැවින් පිරිමිබ ක්‍රම බිඳ වැටීම මානව සම්බන්ධතාවලට අහිතකර බලපෑම් ඇතිකරයි. දික්කසාද

හා සිය දිවිනසාගැනීමිවලට පවා පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම හේතු වී ඇති බව හඳුනාගෙන ඇත.

▲ පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමවලට සම්බන්ධ වන සමහරක් ජ්‍යෙෂ්ඨ වනවිටත් මූල්‍යමය අතින් අවදානම් මට්ටමක සිටින බැවින් පිරිමිබයේ බිඳ වැටීමත් සමග ඔවුන්ට දුර්වලතාවයේ ගිලිගාමට සිදුවනු ඇත. විශාල පරිමාණයෙන් පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම ක්‍රියාත්මක වීමේ දී පිරිමිබයේ පතුලේ සිටින විශාල පිරිසකගේ අරමුදල් එහි මුදුන් මට්ටමේ සිටින කිහිපදෙනෙකු වෙත ඇදී යාම හේතුවෙන් ආදායම් බෙදී යාමේ සැලකිය යුතු වෙනසක් සිදුවීමෙන් රටක ආදායම් ව්‍යාප්ති විෂමතාව ඉහළ යා හැකිය.

▲ පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමය තුළින් උපයාගන්නා ආදායම මගින් ආපසු ගෙවීමේ අපේක්ෂාවෙන් ඇතැමෙකු මූල්‍ය ආයතනවලින් ණයට ලබාගත් අරමුදල් මේ කටයුතු සඳහා යොදාගත හැක. යෝජනා ක්‍රමය බිඳවැටීමෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ණය ලබාගත් පුද්ගලයන් ණය ආපසු ගෙවීම පැහැර හැරීම විශාල පරිමාණයෙන් සිදුවීමෙන් ආර්ථිකයේ මූල්‍ය අස්ථායීතාවක් ඇතිවිය හැකිය.

▲ පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමයකට සහභාගිවීම සඳහා ගෙවීම් විදේශ මුදලින් කළයුතු වූ විටෙක එක් රටකින්, පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන වෙනත් රටකට සැලකිය යුතු විදේශ විනිමය ප්‍රමාණයක් ගලායාමක් සිදුවේ. මෙය විදේශ විනිමය අනුපාතයේ තියුණු වෙනස්වීම්වලට, ගෙවුම් ශේෂ ගැටලුවලට සහ රටෙහි විදේශ විනිමය සංචිතය අඩුවීමට හේතුවිය හැකිය.

▲ පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමය තුළින් අනාගතයේ ආදායම් ලැබේ යැයි අපේක්ෂාවෙන් සහභාගිවන්නන් විසින් භාණ්ඩ හා සේවා සඳහා කරනු ලබන ඉල්ලුම ඉහළ යා හැකිය. මෙය රටක උද්ධමනයට ද ආනත සඳහා වන ඉල්ලුම ඉහළ යාමෙන්, ජංගම ගිණුමේ පිරිහීමට ද හේතු විය හැකිය. පිරිමිබයෙහි නොවැළැක්විය හැකි බිඳවැටීමත් සමග බොහෝ පුද්ගලයන් පාඩු ලබන්නන් බවට පත්වීමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස අවධමනයට සහ නිෂ්පාදනයේ පහළ වැටීමකට මං පාදමින් ඉල්ලුම සංකෝචනය විය හැකිය.

▲ පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රමවලට සහභාගිවන්නන් තම ඉතුරුම් එලඳයි ආයෝජනවල නොයොදා මෙවැනි යෝජනා ක්‍රමවල යෙදවීමෙන් පිරිමිබ යෝජනා ක්‍රම රටක ඉතුරුම් හා ආයෝජනය කෙරෙහි අහිතකර බලපෑම් ඇති කරයි. එමෙන්ම මෙම කටයුතුවල පූර්ණාකලිනව යෙදීම සඳහා පුද්ගලයන් එලඳයි ආර්ථික කටයුතුවලින් ඇදගැනීමෙන් මානව සම්පත හා කාලය වැනි සම්පත්වල අනිසි භාවිතයෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස නිෂ්පාදනය පහළ වැටේ.

විශේෂ සටහන 2

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම සම්බන්ධ ඇල්බේනියානු අත්දැකීම්

පශ්චාත් සංක්‍රාන්ති අවධියට ආසන්න කාලයේ ඇල්බේනියාවේ විධිමත් මූල්‍ය අංශයේ පැවති දුර්වලතා හේතුවෙන් අවිධිමත් මූල්‍ය වෙළෙඳපොළක් පැන නැගී ඇතර එවකට සිටි බලධාරීන් විසින් ජවාවට ඉඩහැර දුන් බවකි. මෙම අවිධිමත් සමාගම්වලින් ආර්ථික වර්ධනයට සැලකිය යුතු දායකත්වයක් ලැබෙනු ඇතැයි ද සැලකිණි. මේවා අතර ඇතැම් සමාගම් තැන්පතු භාරගැනීම ද ණය සැපයීම ද කළ අතර තවත් ජවාව ආයෝජනය සඳහා ඉතා ඉහළ පොලියකට ණය ලබාගැනීම කළහ. පසුව සඳහන් කළ සමාගම්වල ව්‍යාපාරික කටයුතුවල නියම සවරාපය හඳුනා නොගැනිණි. මෙම ව්‍යාපාර ආරම්භයේ සිටම පිරමිඩාකාර මූල්‍ය යෝජනා ක්‍රම ලෙස පැවතුනා හෝ එතෙක් පැවති ව්‍යාපාර ම පසුව පිරමිඩාකාර මූල්‍ය යෝජනා ක්‍රමවලට පරිවර්තනය වුවා හෝ වන්නට ඇත. ඔවුහු සුළු ව්‍යාපාරිකයන් සඳහා ඉතාමත්ම ලාභදායී ආයෝජන අවස්ථා ඇති බව පවසමින් එම පදනම මත ආයෝජකයන්ට යථාරූපී නොවන ඉහළ පොලියක් හා ප්‍රතිලාභ ගෙවීමට පොරොන්දු වූහ. සැබැවින්ම මොවුන් කළේ ව්‍යාජ තත්වයක් මවාපෑම පමණි. 1996 මුල් කාලයේ බොහෝ සමාගම් මෙවැනි කටයුතුවල නිරත වූ අතර අරමුදල් ලබාගනු වස් වැඩි තැන්පත්කරුවන් පිරිසක් ආකර්ශනය කරගැනීම සඳහා තරගකාරී ලෙස පොලී අනුපාත ඉහළ දැමීම සිදුකරන ලදී. මිනිස්සු සිය දේපළ ද ගොවියෝ සිය සත්ව ගොවිපොළ ද විකුණා දමා මෙම

යෝජනා ක්‍රමවල මුදල් යෙදවූහ. ඇතැමෙකු ඉන් ලැබෙන පොලියෙන් පමණක් ජීවත්වීමට ඉතාමත් ම ලැදී වූ නිසා සේවා යෝජකයින්ට ශ්‍රමිකයන් සෙවීම උගහට විය. මේවායේ ක්‍රියාකාරීත්වයේ උපරිම අවස්ථාවේ දී පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමවල වගකීම්වල නාමික වටිනාකම 1996 ද.දේ.නි යෙන් අඩක් පමණ වූ බව ගණන් බලා ඇත. 1996 යම් අවස්ථාවක යෝජනා ක්‍රමවල ඔරොත්තුදීමේ නොහැකියාව නිසා ගෙවීම් කටයුතු කිරීම පැහැර හරින්නට වූහ. තැන්පත්කරුවන්ට අඩණ්ඩුව ලැබුණු ගෙවීම් නතර වූ විට මහජන උද්ඝෝෂණ, විරෝධතා ආදිය පැන නැගිණි.

මාස 04 වැනි කෙටි කාලයක් තුළ පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම ක්‍රියාත්මක කළ සියලුම සමාගම් බිඳ වැටුණි. මෙම සිදුවීම නිසා ඇල්බේනියාවේ පැවති රජය බිඳ වැටුන අතර එහි අරාජික තත්වයක් ඇති විය. ඉන් අතිවිශාල සමාජ ආර්ථික පිරිවැයක් දැරීමට සිදුවිය. පුළුල්ව පැතිරුණු සිවිල් කෝලාහල නිසා 1997 නිෂ්පාදනයේ ඇති වූ ඇස්තමේන්තු කරන ලද සංකෝචනය 7% ක් පමණ විය. 2000 කට වැඩි පිරිසකගේ ජීවිත අහිමි වූ අතර සමාගම්වල කෙරුණු ප්‍රඥාගෝචර නොවූ ආයෝජන ආපසු නොලැබීම නිසා හෝ ප්‍රවණ්ඩ ක්‍රියාවලින් සිදුවූ දේපළ විනාශය නිසා හෝ දහස් ගණනක් දුගීභාවයට පත් වූහ.

මූලාශ්‍රය : Chris Jarvis: *The rise and fall of Pyramid Schemes in Albania.* IMF Working Paper, July 1999.

පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම හඳුනාගන්නේ කෙසේ ද?

වර්තමානයේ බොහෝ පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම බහු ස්ථර හෝ ජාල අරලවිකරණ ක්‍රම ලෙස ක්‍රියාත්මක වේ. විශේෂයෙන් මෙවැනි යෝජනා ක්‍රම ප්‍රවර්ධනය කිරීම නීතිය උල්ලංඝනය කිරීමක් ලෙස වර්තමානයේ සැලකෙන බැවින් මේවාට සම්බන්ධ වීමෙන් වැළකී සිටිය යුතු වේ.

පහත සඳහන් හෝඬුවාවන් ඔබට පිරමිඩ ක්‍රම හඳුනාගැනීමට උපකාරී වනු ඇත.

- ▲ **ඉතා අඩු වෙහෙසකින් මුදල් කන්දරාවක් ඔබට ඉපැයිය හැකි යැයි කියන ඕනෑම පුද්ගලයෙකුගෙන්**

පරිස්සම්වන්න. නියත වශයෙන් ම ඔවුන් සත්‍ය වසන්කරමින් ඔබ මුලාකිරීමේ යෙදී සිටී. ඔබට ඔබේ මුදල් අහිමි වනවා පමණක් නොව, සාපරාධී වංචා කිරීම හේතුවෙන් නීතිය ඉදිරියේ වරදකරුවෙකු වීමට ද සිදුවිය හැක.

- ▲ **නිෂ්පාදනයේ නෛසර්ගික වටිනාකමට වඩා වැඩි අධි තක්සේරුවක් යටතේ මිල කරන ලද නිෂ්පාදනයන් අලෙවි කරන සහ වෙනත් ගැනුම්කරුවන් බඳවාගැනීම වෙනුවෙන් කොමිස් ප්‍රදානය කරන අලෙවි සැලසුම්වලින් වැළකෙන්න.** මුදල් ආපසු දීමේ වගකීම් සහතිකයක් ඇතුළත් වුවත් මුදල් ආපසු ලබාගැනීම සඳහා

කිසිසේත් සපුරාලිය නොහැකි කොන්දේසි තිබීමට ඉඩ ඇති බැවින් පරීක්ෂණය වන්න.

- ▲ **පහළ ස්ථරවල සිටින්නන් සංඛ්‍යාවේ අඩුණ්ඩ වර්ධනයත් සමග ගුණෝත්තර ශ්‍රේණියක ආකාරයෙන් වැඩිවන අනුපාතයකින් මුදල් ඉපයිය හැකියාව** පවසන සැලසුම්වලින්, එනම් ඔබ විසින් කරනු ලබන අලෙවිය අනුව නොව, ඒ වෙනුවට ඔබ විසින් බඳවාගන්නා ලද පුද්ගලයන් කරනු ලබන විකුණුම් අනුව කොමිස් ගිණිවිදි සැලසුම්වලින් පරීක්ෂණය වන්න.
- ▲ **අලෙවිය මත නොව බඳවාගැනීම පදනම් කරගෙන ඉදිරියට යන ප්‍රවර්ධකයින් විසින් මහජනතාවට භාණ්ඩ අලෙවිකරනවා වෙනුවට සාමාජිකයන් බඳවාගැනීම** ඉලක්ක කර ගනිමින් පුහුණු වැඩසටහන් හා අභිප්‍රේරණ සම්මන්ත්‍රණ පවත්වන සැලසුම් වලින් වැළකෙන්න.
- ▲ **අලෙවිකරුවන් විශාල සංඛ්‍යාවක් ඔවුන්ගේ ආදායමින් වැඩි කොටසක් අලෙවිය මගින් ඉපයූ බවට පැහැදිලි සාක්ෂි නොමැති සැලසුම්වලින් ඉවත්වන්න.** නිත්‍යානුකූල බහු ස්ථර අලෙවිකරණ ක්‍රම, බෙදහරින්නන් ජාලයක් මගින් භාණ්ඩ හා සේවා අලෙවිකරනු ලබන අතර ඔවුන්ට කොමිස් ගෙවීම ද අවසන් පාරිභෝගිකයාට (යෝජනා ක්‍රමයට තවත් අය බඳවා ගැනීමේ ගිණිකම ලැබීම සඳහා නොව තමන්ගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා භාණ්ඩ මිලදී ගන්නා අය) භාණ්ඩ හා සේවා අලෙවිකරීම හා සම්බන්ධ වේ. අවසන් පාරිභෝගිකයන් සඳහා භාණ්ඩ අලෙවි නොකිරීම පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම සැබෑ බහු ස්ථර අලෙවිකරණ යෝජනා ක්‍රමවලින් වෙන්කොට හඳුනාගත හැකි ප්‍රධාන ලක්ෂණයයි. කෙසේ වෙතත් වර්තමානයේ ක්‍රියාත්මක වන බොහෝ බහු ස්ථර අලෙවිකරණ ක්‍රම පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම වේ.

- ▲ **ප්‍රාදේශීය අලෙවි අවස්ථා පරයමින් නව අලෙවි නියෝජිතයන්ගේ අසීමිත අධිකාරිත්වය අවධාරණය කරමින් ඉදිරිපත් කෙරෙන සැලසුම්වලින් ඉවත්වන්න.**
- ▲ **අලෙවිකරණ ක්‍රමයකට සහභාගිවීමෙන් හදිසියේ ලැබුණු මහත් ධනයක් පිළිබඳව පවසන අයගේ පෙළඹවීම්වලින් පරීක්ෂණය වන්න.** එසේ කිරීම වෙනුවෙන් ප්‍රවර්ධකයන් ඔවුන්ට ගෙවීම් කරනවා විය හැක.
- ▲ **කිසිදු සම්මන්ත්‍රණයක දී හෝ තීරණ ගැනීමට අපහසු වෙනත් එවැනි අවස්ථාවක අලෙවිකරණ ක්‍රමයකට සහභාගිවීම සඳහා කිසිදු ගෙවීමක් හෝ ගිවිසුම් අත්සන් කිරීමක් හෝ නොකරන්න.** යෝජනා ක්‍රමය පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රමයක් දැයි විමසීමෙන් වන්න. ඒ පිළිබඳ අවසන් තීරණයක් ගැනීමට පෙර ගණකාධිකාරීවරයෙකු, නීතිඥයෙකු හෝ බැංකුකරුවෙකු වැනි දැනුමැති පුද්ගලයෙකු සමඟ සාකච්ඡා කරන්න.
- ▲ **“ව්‍යාපාරික අවස්ථා”, “ඉක්මනින් ධනවත් වන්න” ලෙස අන්තර් ජාලය මගින් හෝ ඉල්ලීමකින් තොරව විද්‍යුත් තැපෑලෙන් ඉදිරිපත් කෙරෙන යෝජනා ක්‍රමවලට නොරැචටෙන්න** ඉලෙක්ට්‍රොනික වාණිජ්‍යයේ වර්ධනයත් සමග පිරමිඩ යෝජනා ක්‍රම ක්‍රියාත්මක කරන්නන් ඉතා අඩු පිරිවැයකින් ලොව පුරා, සාමාජිකයන් ආකර්ශනය කර ගැනීම සඳහා ඉලෙක්ට්‍රොනික මාධ්‍ය වැඩි වැඩියෙන් භාවිතයට ගනිති.
- ▲ **රහසිගත සැලසුම්, විදේශ සම්බන්ධතා හා සුවිශේෂ සම්බන්ධතා ඇතැයි කියන යෝජනා ක්‍රමවලින් ඇත්වන්න.** පොත්සි මූල්‍ය වංචාවෙහි නිර්මාතෘ වූ චාල්ස් පොත්සි ඔහුගේ යෝජනා ක්‍රමයට පහසුවෙන් පිරිස් පොළඹවා ගැනීම සඳහා මෙවැනි ප්‍රකාශ කර ඇත.